

Kunnioitetut saamelaisparlamentaarikot, hyvät konferenssivieraat!

Olen iloinen, että saamelaisten perinteinen tieto ja sen suojelu ovat nousseet viime aikoina vahvasti esille saamelaisessa yhteisössä. Viimeksi vajaa kuukausi sitten saamelaisnuoret ehtivät käsittelemään perinteisen tiedon suojelua ennen meitä vanhempia saamelaispolitiikkoja.

Olen useammassakin seminaarissa puhunut saamelaisten perinteisen tiedon suojelusta erityisesti biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j):n kannalta, perinteisen tiedon suojelun kehittämistarpeista ja muista haasteista. Tuon tässä puheessani hyvin lyhyesti esille keskeisiä asioita artikla 8(j):n toimeenpanemiseksi Suomessa.

Suomessa ympäristöministeriö oli asettanut 8(j)-työryhmän valmistelemaan biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j):n toimeenpanoa. Toimin itse työryhmän puheenjohtajana ja lisäksi meillä oli muita edustajia työryhmässä. Kokoonpanossa oli myös mm. eri ministeriöiden edustajia. Työryhmä sai työnsä päätökseen kesällä ja luovutti loppuraporttinsa ympäristöministeriölle. Työryhmä antoi esityksiä miten suomalaisessa lainsäädännössä, tutkimuspolitiikassa, biodiversiteetin suojelua koskevissa ohjeissa, maankäytössä ja biodiversiteettisopimuksen toimenpiteiden resursoinnissa tulisi huomioida saamelaisen perinteisen tiedon tarpeet.

Työryhmän esityksien toimeenpanosta vastaavat eri ministeriöt ja kansallinen biodiversiteettityöryhmä, joka vastaa Suomen biodiversiteettipolitiikan kehittämisestä ja biodiversiteetin suojelusta. Suomi on aloittanut juuri kansallisen biodiversiteettistrategian uudistamisen biodiversiteettisopimuksen viime vuoden Nagoyan osapuolikokouksen päätösten perusteella. Biodiversiteettistrategia ohjaa Suomen kansallista ja kansainvälistä biodiversiteettipolitiikkaa. Suomen saamelaiskäräjät osallistuu biodiversiteettistrategian laadintaan.

Suomessa pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa, mikä ohjaa hallituksen toimintaa koko sen toimikauden, saamelaisten oikeudet ovat hyvin esillä. Hallitus sitoutuu turvaamaan saamelaisen kulttuurisen tavan ja perinteen käyttöä luontoa biodiversiteettistrategian toimeenpanossa. Linjaus edellyttää lisää resursseja saamelaisten perinteisen tiedon suojeluun. Hallitusohjelmassa Suomen valtio on myös sitoutunut selkiyttämään maankäyttöön liittyvää lainsäädäntöä ja kaikista tärkeimpänä, asettanut tavoitteekseen ratifioida ILO 169-sopimuksen. Saamelaiskulttuuri on luontosidon nainen ja maankäyttöön liittyvä lainsäädäntö vaikuttaa hyvin suoraan saamelaisten perinteisen tiedon säilymiseen. ILO 169-sopimuksen ratifiointi Suomessa parantaisi saamelaisen perinteisen tiedon tilaa, koska maanomistuksen ja –hallinnan sekä saamelaiselinkeinojen suojan parantaminen tukisivat myös saamelaisten perinteisen tiedon säilymistä.

Artikla 8(j)-työssä olemme saaneet aikaan merkittäviä edistysaskeleita. Saamelaiskäräjät yhdessä metsähallituksen kanssa on perustanut yhteisen työryhmän, jossa jäsenenä on vain saamelaiskäräjien nimeämiä edustajia. Työryhmässä on eri ikäryhmät ja sukupuolet edustettuina. Tarkoituksena on testata biodiversiteettisopimuksen Akwé: Kon ohjeita saamelaisten kotiseutualueella. Ohjeistus on tarkoitettu turvaamaan alkuperäiskansojen luontoon liittyvän perinteisen tiedon säilymistä, Suomesahan tämä koskee luonnollisesti vain saamelaisia. Työryhmä vastaa Akwé:Kon ohjeiden noudattamisesta suunnitelman laadinnassa. Ohjeet testataan Hammastunturin erämaa-alueen hoito- ja käytösuunnitelman laadinnassa, Hammastunturin erämaa-alue on pääosin Inarin alueella. Myöhemmin

Akwé:Kon ohjeet otetaan käyttöön myös muiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnassa ja luonnonvarasuunnitelman laadinnassa, joka ohjaa hyvin tarkasti alueen luonnonresurssien käyttöä. Biodiversiteettisopimuksen sihteeristön mukaan kyseessä on ensimmäinen kerta, kun Akwé:Kon ohjeita toimeenpannaan missään maailmassa. Odotamme, että Akwé:Kon ohjeiden toimeenpanolla voimme turvata saamelaiskulttuurin säilymistä. Tavoitteena on saada Suomen kansallinen lainsäädäntö vastaamaan Akwé:Kon ohjeistusta saamelaisten kotiseutualueella. Toivon, että ohjeet otettaisiin käyttöön myös Norjassa ja Ruotsissa.

Akwé:Kon ohjeiden tiivistelmä on käännetty Suomessa kolmelle saamen kielelle. Ruotsin valtio on käännettänyt ohjeet ruotsiksi. Suomi on parhaillaan kääntämässä biodiversiteettisopimuksen 10. osapuolikokouksen hyväksymää eettistä koodistoa, jonka mohawkin kielistä nimeä en edes yritä lausua, suomeksi ja Suomessa puhuttaville saamen kielille ja valmistautuu näin ohjeiden toimeenpanoon. Ruotsi on myös käännettävä ohjeistusta ruotsiksi. Toivon, että tulevalla saamelaisen parlamentaarisen neuvoston toimikaudella se seuraa ohjeiden toimeenpanoa, edistäisi niiden toimeenpanoa ja huolehtisi saamenkielisten käännösten normittamisesta. Nämä ohjeet ovat tärkeitä myös pohjoismaisen saamelaissopimuksen jatkoneuvotteluja varten.

Keskustelu saamelaisten perinteisestä tiedosta on liittynyt ennen kaikkea biodiversiteettisopimuksen artiklaan 8(j), joka suojelee alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa. Olin viime viikolla artikla 8(j):tä käsittelevässä kansainvälisessä kokouksessa Montrealissa, joka valmisteleo biodiversiteettisopimuksen seuraavaa osapuolikokousta ensi vuonna. Kokouksessa olivat edustettuina kaikkien kolmen maan saamelaiskäräjät.

Kansainvälisen artikla 8(j) –työryhmän kokoukset ovat saamelaisille tärkeitä. Parhaillaan biodiversiteettisopimuksen kontekstissa aletaan valmistella ohjeistusta ja päätöksiä miten sopimuksen artikla 10(c) voidaan yhdistää artikla 8(j):n toimeenpanoon. Artikla 10(c) suojelee kestävää tavanomaista luonnonkäyttöä. Perinteisten saamelaiselinkeinojen, kuten kalastuksen, metsästyksen, keräilyn ja käsityön kannalta artikla on merkittävä. Valitettavasti, vaikka saamelaisella parlamentaarisella neuvostolla on ollut tavoitteena edustaa saamelaisia yhteisesti, kansainvälisessä yhteistyössämme on edelleen parantamisen varaa ja saamelaisten tulisi valmistella kantojaan yhteisesti artikla 8(j)-työryhmän kokouksiin ja myös tiedottaa toisille saamelaiskäräjille mahdollisesti järjestämistään oheistapahtumista.

Menetämme hyvän vaikutusmahdollisuuden jos emme yhdistä voimiamme perinteisen tiedon suoje- lussa ja siihen liittyvässä kansainvälisessä päätöksenteossa. Tähän asiaan tulee saamelaisen parla- mentaarisen neuvoston kiinnittää erityistä huomiota tulevalla toimintakaudellaan. Ilman huolellista asianvalmistelua ja sitoutumista saamelaisten yhteisen näkemyksen edistämiseen SPN:n kautta SPN jää vain keskustelukerhoksi. Biodiversiteettisopimuksen seuraava osapuolikokous pidetään vajaan vuoden päästä. Toivon, että saamelainen parlamentaarinen neuvosto yhdessä Suomen, Ruotsin ja Norjan ympäristöministeriöiden kanssa järjestää oheistapahtuman, ns. side-eventin osapuolikokouk- sen yhteyteen saamelaisten perinteisen tiedon suoje- lusta. Suomen saamelaiskäräjät ja ympäristömi- nisteriö ovat valmiit sitoutumaan oheistapahtuman järjestämiseen ja toivon samaa myös Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjiltä.

Kansainvälisen artikla 8(j)-työryhmän kokous oli hyödyllinen ja osoitti hyvin suuren tarpeen saa- melaiskäräjien yhteiselle edunvalvonnalle. Kokous antoi myös meille saamelaisille hyvin huolestut- tavan viestin, jolla on vaikutusta kansalliseen politiikkaan, pohjoismaiseen saamelaissopimukseen ja myös saamelaisen perinteisen tiedon asemaan. Biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j) suojelee alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen luonnon monimuo- toisuuteen liittyvää perinteistä tietoa, käytänteitä ja innovaatioita. Biodiversiteettisopimuksen kon- tekstissa paikallisyhteisö-terminä viittaa heimokansoihin, jotka eivät maiden poliittisista olosuhteis-

ta tai muista syistä, kuten alkuperäiskansojen lukuisasta määrästä johtuen, voi käyttää itsestään termiä alkuperäiskansa.

Mikä on sitten mainitsemani huolestuttava viesti? Artikla 8(j)-työryhmän kokouksessa Montrealissa Norjan ja Ruotsin valtiot järjestivät omat oheistapahtumansa, jotka käsittelivät artikla 8(j):n suojelemaa perinteistä tietoa. Norjan ja Ruotsin ympäristöministeriöt tulkitsivat mm. artikla 8(j):n suojelemaan norjalaisia ja ruotsalaisia maanviljelijöitä ja kalastajia, jotka harjoittivat elinkeinoaan valtioiden näkökulmasta kestäväällä tavalla. Norjan ja Ruotsin valtioiden tulkinta on täysin artikla 8(j):n vastainen ja ne sekoittavat paikallisyhteisökäsitteen ja artikla 10(c):n keskenään. Kestävä ja perinteinen valtakulttuurin edustajien maatalous/kalastus voi olla korkeintaan artikla 10(c):n suojelemaa tavanomaista luonnonkäyttöä.

Norjan ja Ruotsin valtioiden näkemys vaikuttaa myös pohjoismaiseen saamelaisopimukseen, jonka artikla 31 pitää sisällään biodiversiteettisopimuksen velvoitteita. Vetoankin Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjiin, jotta te neuvottelisitte omien ympäristöministeriöiden kanssa artikla 8(j):n tulkinnasta. Jos Norjan ja Ruotsin linjaus artikla 8(j):n tulkinnasta yleistyy, sillä voi olla hyvin suuri vaikutus myös kansainväliseen alkuperäiskansapolitiikkaan. Toivonkin, että saamelaisparlamentaarikkojen konferenssi antaa julistuksessaan vahvan viestin Norjan ja Ruotsin valtioille. Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston on seurattava tulevilla toimikaudellaan huolellisesti artikla 8(j):n toimeenpanoa ja edistämistä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti, jottei sellaista pääse enää tapahtumaan kuten kävi Montrealin 8(j)-kokouksen oheistapahtumien yhteydessä.

Saamelaisten perinteinen tieto pohjautuu vuosituhansien aikana kerättyyn tietoon ja kokemukseen, mitkä välittyvät saamen kielessä, perinteisissä saamelaiselinkeinoissa ja niiden kulttuurisissa harjoittamismalleissa ja luontotuntemuksessa. Perinteinen tieto pohjautuu luonnon kunnioittamiselle ja luonnonresurssien kestäväälle hyödyntämiselle. Saamelaisten perinteistä tietoa ei ole kuitenkaan arvostettu valtakulttuurissa. Saamelaisten perinteisen tiedon on sanottu käytännössä syntyneen valtakulttuureilta tulleista vaikutuksista ja johtaneen joidenkin eläinlajien sukupuuttoon. Useat eri tutkijat ovat väittäneet saamelaisporonhoidon syntyneen karjanhoidon vaikutuksesta viikinki- ja keskiajalla. Saamelaisten peuranpyynti ja poronhoidon harjoittaminen olisi useiden tutkijoiden mukaan johtanut tunturipeuran sukupuuttoon ja on jopa sanottu saamelaisten liiallisella pyynnillä aiheuttaneet joidenkin lajien häviämisen sukupuuttoon. Tällaiset käsitykset ovat täysin saamelaisten perinteisen tiedon, kertomaperinteen ja yhteisön historian vastaisia ja levittävät kielteistä kuvaa saamelaisista haastaen myös kulttuurin perustan ja alkuperäiskansa-aseman. Meidän perinteistä tietoaamme on kolonialisoitu ja arvoa on loukattu. Näiden tutkijoiden väitteet eivät peruste eksaktille tieteelle, ne ovat vain tutkijoiden hypoteettisia arveluja, jotka ovat valitettavan usein kertautuneet useiden valtakulttuurin tutkijoiden töissä, erityisesti historioitsijoiden töissä.

Luonnontieteen menetelmiin pohjautuvat tutkimukset erityisesti arkeologian alalla ovat kumonnet historioitsijoiden käsityksiä saamelaisten luonnonkäytöstä ja perinteisestä tiedosta. Viimeisimmät luotettavat arkeologiset tutkimustulokset vahvistavat saamelaisten kertomaperinteen ja perinteisen tiedon tietämät asiat vihdoinkin myös tieteellisin menetelmin. Tutkimuksen mukaan nykyinen poro ei polveutuisi tunturipeurasta, kuten aiemmin on oletettu, vaan metsäpeurasta. Saamelaisporonhoito ei voi olla täten syyllinen tunturipeuran katoamiseen, vaan syytä on etsittävä muualta. Vaikka saamelaiset ovat kesyttäneet metsäpeuran, se ei kuitenkaan ole kadonnut vaan on edelleen elinvoimainen laji.

Joku voi ihmetellä, miksi käsittelen tässä puheessani saamelaisten varhaishistoriaa ja tutkimuksia. Saamelaisten perinteinen tieto pohjautuu hyvin vahvasti yhteisön historiaan, sukupolvijatkumoon, luonnon tuntemukseen ja ekologisuuteen. Perinteinen tieto auttaa saamelaisia sopeutumaan myös

modernin yhteiskunnan uhkiin kuten ilmastonmuutokseen. Länsimainen yhteiskunta pohjaa suhtautumistaan eri ympäristöongelmiin, ilmastonmuutokseen ja historiaan tutkimukseen pohjautuvan tiedon avulla ja tutkimustieto on pohjana koulujen oppikirjoissa. Nämä kaikki muodostavat kuvaa saamelaisuudesta ja tukevat tai heikentävät saamelaisidentiteettiä. Historiatutkimus on antanut virheellisen kuvan saamelaisen perinteisestä tiedosta. Vaikka saamelaiskäräjien tehtäviin ei kuulukaan tutkimustoiminta, on tärkeää, että seuraamme saamelaiskulttuuria käsitteleviä tutkimuksia, edistämme saamelaisyhteisön tutkijoiden asemaa ja perinteisen tiedon tutkimusta ja olemme mukana keskustelemassa tutkimusyhteisön kanssa tutkimustuloksista.

Saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto on uhanalaistumassa. On tärkeää kehittää kansallista perinteistä tietoa suojelevaa lainsäädäntöä. Tarvitsemme myös konkreettisia tutkimus- ja elvytyshankkeita, jotta katoamassa olevat saamelaiseen perinteeseen tietoon pohjautuvat tavat, käytänteet ja saamen kielen terminologia eivät katoaisi. Jokaisessa maassa tulisi olla oma pysyvä rahoitusinstrumentti ja mielellään myös yhteispohjoismainen rahoitusinstrumentti saamelaisen parlamentaarisen neuvoston alaisuudessa perinteisen tiedon elvytys-, tutkimus- ja koulutus-hankkeiden toteuttamiseksi.

Suomessa olemme pohtineet saamelaisten perinteisen tiedon elvytyshankkeita erityisesti saamelaislasten ja nuorten kannalta, jotka asuvat kaupungeissa ja saamelaisten perinteisten asuma-alueiden ulkopuolella. Saamelaislapsille ja -nuorille tulisi järjestää luonnossa, aidossa ympäristössä kursseja, joissa he oppisivat luonnollisella tavalla oman kulttuurin perinteitä, terminologiaa liittyen luontoon ja saamelaiselinkeinoihin, elinkeinotapoja, tarinoita ja paikannimiä. Kursseja voisi järjestää poronhoidossa perinteisiä jutamareittejä mukailten, poronhoitotyötä, terminologiaa ja jäljittämistä oppien eri vuodenaikoina perinteen haltijoiden opastuksella eri saamen kielillä. Samanlaisia elvyttäviä kursseja tarvitaan myös saamen käsityössä ja kalastuksessa. Suomessa monet perinteiset pyyntimenetelmät ja niihin liittyvä tietämys on jo katoamassa.

Hyvät saamelaisparlamentaarikot,

Saamelaisen parlamentaarisen Neuvoston ja saamelaiskäräjien tulee tehostaa työtään perinteisen tiedon suojelemiseksi. Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston tulee laatia yhteinen esitys saamelaisen perinteisen tiedon suojaamiseksi esimerkiksi osana pohjoismaisen saamelaisopimuksen neuvotteluprosessia ja kuulla niin saamelaisnuoria kuin saamelaiselinkeinojen harjoittajia työssään. Tarvitsemme myös yhteiset periaatteet miten saamelaista kulttuuriperintöä tulee suojella ja eettiset periaatteet suojelemaan saamelaiskulttuuria, jotta voimme toimia yhdessä ulkoista uhkaa vastaan. Pidemmän ajan tavoitteena voisikin olla saamelaisen parlamentaarisen neuvoston yhteisen perinteisen tiedon suojeluyksikön perustaminen, joka koordinoisi ja edistäisi SPN:n osallistumista kansainväliseen perinteisen tiedon päätöksentekoon sekä koordinoisi eri saamelaiskäräjien ja Venäjän saamelaisjärjestöjen yhteistyötä perinteisen tiedon suojelemiseksi.

Hyvät saamelaisparlamentaarikot ja konferenssiyleisö, kiitos mielenkiinnosta!